

"בימים ההם, בזמן הזה?" (הנחיות והמלצות להוראה)

קהל היעד: תלמידי כיתות י-יא.

משך הפעילות: כ-45 דקות.

מטרות:

1. לסכם את פרק הלימוד העוסק בתקופת שלטונם של החשמונאים, תוך בחינת תרומת של המנהיגים השונים.
2. לבחון את מידת עצמאותה של המדינה החשמונאית במרוצת הדורות.
3. להדגים פעם נוספת כיצד ההיסטוריה נוכחת בחיי ההווה (או העבר הקרוב).

מהלך הפעילות:

שקופית 2

המצגת נפתחת בשאלה: מהם שלושת החגים המסמלים חירות בישראל? הציגו את השאלה בפני התלמידים ובקשו מהם לנסות לענות עליה. תוכלו להציג בפניהם רמזים כדי לעזור להם להגיע לתשובה המלאה או לעבור מיד לשקף הבא שחושף את התשובה

שקופית 3

כדאי להתייחס עם התלמידים לכל אחד מ"חגי החירות" ולהבהיר מהי משמעותם בהקשר הזה. אפשר להסב את תשומת לבם לכך שכל אחד מהחגים הללו נקבע בתקופה אחרת: פסח – הקדום ביותר – מוזכר בתנ"ך; חנוכה – התפתח בתקופת בית שני; יום העצמאות – התפתח לאחר הקמת מדינת ישראל.

שקופיות 4-5

שקופית זו מציגה את ההקשר ההתייחסות המודרנית לחשמונאים ואת אחד האנשים שטיפח את הקשר הישיר בין מדינת ישראל למדינה החשמונאית: דוד בן גוריון. בשקופית מופיע קטע מנאום של בן גוריון מיום העצמאות הראשון למדינת ישראל שבו הוא יוצר את הקשר הישיר בין יהודה המקבי לבין עצמאותה של ישראל (או בין חנוכה כחג חירות ליום העצמאות ככזה). אפשר לספר לתלמידים שבמשך שנים רבות הוצנע זכר המקבים בהקשר של חג החנוכה ושמנהיגי התנועה הציונית הם שהעלו מחדש את המודעות לגבורתם.

בנאום שנשא דוד בן גוריון ביום העצמאות הראשון למדינת ישראל אמר:

"ביום זה לפני שנה הקמנו את מדינת ישראל, והיום אנו חוגגים את חג העצמאות, החג הלאומי הראשון, שנתחדש לאחר תקופה של יותר מאלפיים ומאה שנה, מאז **יהודה המקבי**".
(דוד בן גוריון, ד' באייר תש"ט)

שקופית 6

מעלה את השאלות: מתי החל שלטון עצמאי ביהודה, והאם אכן היה זה בתקופת יהודה המקבי, כפי שבן-גוריון טען. שאלות אלה, שידונו בהמשך המצגת בהרחבה, למעשה מזמינות את התלמידים לבחון נושאים שלמדו ביחידות ללמידה עצמית יחד בכיתה, מנקודת מבט חדשה. בנוסף, הן מכוונות לחשיבה ביקורתית ביחס לדבריו של דוד בן-גוריון: ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל אמר ביום העצמאות הראשון למדינה שהנה נתחדש לו יום זה שלא נתקיים מאז ימי יהודה המקבי, אך האם אכן זה כך? האם בתקופת יהודה אכן התקיימה עצמאות ביהודה?

ציוני דרך במדינה החשמונאית - "בימים ההם, בזמן הזה"

בשיעור זה נשאל:

- מתי החל שלטון עצמאי ביהודה?
- האמנם מאז יהודה המקבי?

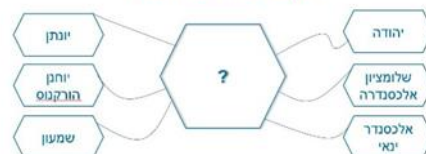
שקופית 7

שקופית זו חוזרת לנושאי הלימוד שהתלמידים למדו באמצעות היחידות ללמידה עצמית. השאלה המוצגת בשקופית קוראת לתלמידים להביע את דעתם ולומר, לאור הדברים שלמדו, מיהו המנהיג החשמונאי הראשון. השאלה בפני התלמידים ובקשו ממתנדבים לנמק את בחירתם.

ציוני דרך במדינה החשמונאית - "בימים ההם, בזמן הזה"

מיהו, לדעתכם, המנהיג החשמונאי העצמאי הראשון? מהן הסיבות לבחירתכם?

שקופית 8

שקופית זו בוחנת את המושג השגור כל-כך "מדינת החשמונאים". השקופית מתייחסת לכך שהמושג "עצמאות מדינית" באותה תקופה שונה מהמושג המוכר לנו כיום ומציעה פרשנות אחת לו. תוכלו להרחיב ולדבר כאן על המושג "מדינה" ולהתייחס לעובדה שיש הרואים בו מושג מודרני.

ציוני דרך במדינה החשמונאית - "בימים ההם, בזמן הזה"

"מדינת החשמונאים"

אנו נוהגים להשתמש בביטוי זה, אך בתקופת החשמונאים המשמעות של "עצמאות מדינית" הייתה שונה מזו המוכרת לנו כיום.

היסטוריונים שונים טוענים שעצמאות מדינית בעת העתיקה הייתה תלויה בכמה גורמים עיקריים.

נלמד על שלושה מהם ונבחן יחד באיזו תקופה הגיע כל אחד מהם לשיאו:

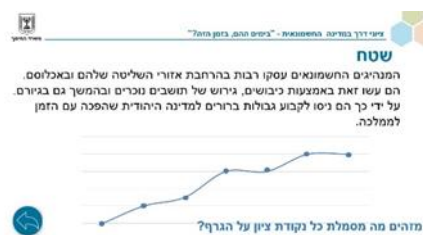
שטח שלטון מקדש

* 5000 עד 1000 שנה לפני הספירה: תחילת ההתיישבות האנושית (האפריקאים המודרניים, האדם המודרני הנייטרלי)

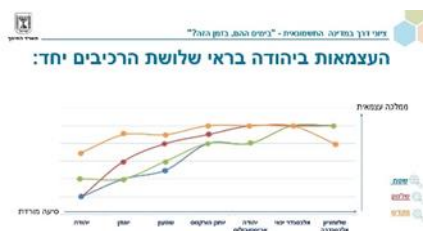
שקופית 11-9

שקופיות אלו, שנפתחות מתוך שקופית 8, בוחנות את הגורמים שהגדירו עצמאות מדינית שהופיעו בשקופית האם: שטח, שלטון ומקדש. כל אחת מהשקופיות מגדירה מושג מסוים ומציגה גרף המציג את המימוש שלו בימי כל אחד מהמנהיגים החשמונאים. אפשר לשאול את התלמידים מה משמעות הנקודות שעל הגרף ומה הם זוכרים ביחס לכל אחד מהגורמים מתוך יחידות הלמידה.

שקופית 15-12

שקופית זו מאחדת את שלושת הגרפים ומציגה את שמות השליטים שמייצגת כל אחת מהנקודות. סביב שקופית זו אפשר להמשיך בדיון ביחס לרכיבי העצמאות המדינית שהתקיימו בימי כל אחד מהשליטים. לצורך הדיון אפשר להיעזר בשקופיות הנסתרות 13, 14, 15 המציגות נקודות ציון חשובות בימי השליטים השונים.

שקופית 16

שקופית זו מזכירה את השאלה שהוצגה בשקופית 6 ומציגה אותה לדיון בכיתה: מדוע דוד בן גוריון ייחס ליהודה המקבלי את העצמאות המדינית של יהודה, בעוד שכפי שראינו בתקופתו עדיין לא התקיימה עצמאות מדינית? כאן אפשר לדבר על סמלים ומיתוסים ולנסות לברר עם התלמידים מדוע דווקא יהודה המקבלי הפך לסמל כה מוכר ולא אף אחד מאחיו או צאצאיהם.

מדוע למרות כל זאת ייחס בן גוריון, בציטוט שקראנו קודם, את העצמאות המדינית דווקא ליהודה המקבלי?

שקופיות 17-18

שקופית זו מציגה ציטוט נוסף מפי בן-גוריון המתייחס לשלושת חגי החירות או החגים הלאומיים שהוצגו בתחילת המצגת. השקופית מציגה גם כרזה שפרסמה מסיבת חנוכה שנערכה בשנת 1949 כשהנושא שלה היה: "מדינת ישראל ומדינת החשמונאים". סביב כרזה זו אפשר לדבר שוב על גילוייה של ההיסטוריה בכל פינה ולהעביר לשקופית הבאה שבוחנת את התגלגלות הקישור בין החשמונאים לבין מדינת ישראל כפי שהוא בא לידי ביטוי כיום. בקשו מהתלמידים להעלות דוגמאות נוספות לדרכים שבהן מנציחה מדינת ישראל כיום את הקשר שלה למדינת החשמונאים. תוכלו להעלות גם את השאלה: מדוע גורמים במדינת ישראל מקפידים לעשות זאת? אפשר וכדאי לקשר את הדברים גם לתכנית הלימודים לבגרות הנפתחת בפרק זה. לסיום, אפשר לחזור לכותרת המצגת ולשאל את התלמידים מהיכן מוכר להם ציטוט זה ולשאל מדוע לדעתם מופיע בסיומו סימן שאלה.

ציוני דרך במדינה החשמונאית - "בנימין הזקן, בן-גוריון"

"זה [חנוכה] היה לתקופה ארוכה וממושכה החג הלאומי האחרון. [...]"

אולם, נאמני ישראל המשיכו לחוג (את) חגי החירות הלאומיים (פסח וחנוכה) לא רק כדיכרון מימים עברו – אלא כחזון ימים יבואו, והחזון לא הכזיב. בימינו קם הדבר ויהי".

(דוד בן-גוריון, ד' באייר תש"ט)

ציוני דרך במדינה החשמונאית - "בנימין הזקן, בן-גוריון"

ובימינו? בזמן הזה?

כיצד מנציחה מדינת ישראל כיום את הקשר שלה למדינת החשמונאים?

הנה שתי דוגמאות:

- מדי ארבע שנים מתקיימת בישראל המכבייה – תחרות ספורט בענפים שונים בהשתתפות ספורטאים יהודים מרחבי העולם.
- שילוב סמלים מימי החשמונאים על גבי מטבעות ישראלים.

העלו יחד דוגמאות נוספות.